

Tomasz Ściborowski

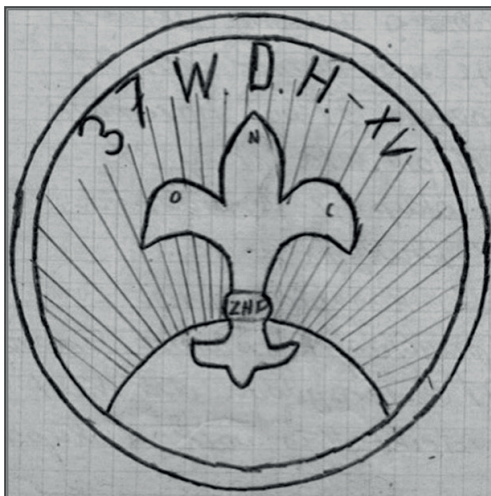
Warszawa

Harcerskie odznaki „Mohorciaków”

HARCERSTWO

Rocznik naukowy Muzeum Harcerstwa
nr 6/7, 2023/2024, s. 161-166

Przed wielu już laty, w początkach mojej harcerskiej służby w 37 WDH zetknąłem się przeglądając starą kronikę zastępu „Jeleni” z 1958 roku, na jednej z pierwszych kartek z rysunkiem zawierającym charakterystyczne elementy symboliki harcerskiej.

1. Rysunek harcerskiej odznaki zachowany w Kronice zastępu Jeleni.

Zastanawiałem się wówczas, czy była to tylko jakaś niezrealizowana wizja ilustratora czy też na rysunku przedstawiono rzeczywistą kopię którejś z oryginalnych odznak. Umieszczony na rysunku napis „37 WDH — XV” wskazywał niewątpliwie na nawiązanie do jubileuszu piętnastolecia Drużyny przypadającego w 1935 roku.

Wiadomo było już z wcześniejszych ustaleń, że z okazji XV lecia powstania 37 WDH im. Szymona Mohorta została wydana nakładem Drużyny drukowana jednodniówka pod tytułem „Mohorciak”. Wydawnictwo to licznie ilustrowane, przedstawiało w formie krótkiej kroniki całą dotychczasową działalność 37-ej. Ale czy to wydawnictwo było jedynym upamiętnieniem jubileuszu, w którym wzięły udział licznie przybyłe drużyny harcerek i harcerzy oraz wielu przyjaciół i byłych Mohorciaków. Wówczas to główne uroczystości, którym patronował Komitet Honorowy Jubileuszu utworzony przez harcmistrza księdza Jana Mauersbergera, harcmistrza Tomasza Piskorskiego, dr Stefana Pokrzewińskiego, harcmistrza Włodzimierza Skłodowskiego i inspektora Tadeusza Skolimowskiego odbyły się w dniu 15 marca w lokalu szkolnym przy Chłodnej nr 11 i zakończone zostały harcerskim kominkiem.

2. Projekt Jubileuszowej Odznaki XV-lecia 37 WDH zamieszczony w Wiadomościach Urzędowych.

Podczas poszukiwań materiałów źródłowych związanych z tym wydarzeniem natrafić można na informację, dotyczącą rozkazu Naczelnika ZHP zamieszczonego w „Wiadomościach Urzędowych” nr 4 z dnia 15 marca 1935 r, w którym zostaje zatwierdzona:

... Jubileuszowa Odznaka XV lecia 37 WDH. Ma ona kształt koła z wypukłą harcerską lilijką i napisem na tle promieni słonecznych, 37 WDH-XV.

W cytowanych powyżej „Wiadomościach ...” zamieszczony został rysunek projektu odznaki i chociaż nie jest on zbyt czytelny, to wszystkie jego rozpoznawalne elementy razem wzięte pod uwagę, pokrywają się z rysunkiem z kroniki zastępy „Jeleni”. I nawet pomimo tego, że oba rysunki odznaki (z Wiadomości Urzędowych i Kroniki) nieznacznie różnią się w szczegółach graficznych, nie ma

3. Oryginalna odznaka Jubileuszowa XV-lecia 37-ej z 1935 roku.

żadnej wątpliwości, że chodzi o tą samą odznakę.

W dalszym jednak ciągu pozostawała do odzyskania oryginalna odznaka jubileuszowa.

W końcu udało się odnaleźć tą historyczną odznakę w zbiorach dh hm. Tomasza Sikorskiego, kolekcjonera harcerskich pamiątek i autora książek m.in. „Krzyż Harcerski 1913-2013” i „Z krzyżem harcerskim w bój 1914-1921” oraz wcześniejszej pozycji „Harcerskie Odznaki Honorowe 1916 –1989”.

Niestety nie potrafił on jednak dokładnie określić w jaki sposób wszedł w posiadanie tej odznaki poza tym, że odkupiona była na jakimś bazarze ze starociami od przypadkowej osoby razem z inną starą odznaką, której nie umiał zidentyfikować choć wygrawerowa-

4. Niezweryfikowana w pełni odznaka 37 WDH im. Szymona Mohorta

na na niej cyfra jednoznacznie kojarzyła się z 37 WDH.

Jest to bez wątpienia odznaka 37 WDH — być może jakiejś instruktorskiej „formacji” lub zespołu najstarszych członków Drużyny co potwierdzają dalsze ustalenia.

Nic w tym nie było dziwnego, że na tej niezidentyfikowanej odznace znalazła by się głowa orła, gdyż jest to niewątpliwe nawiązanie do tradycji Drużyny. Pierwszy bowiem zastęp harcerski 37 WDH zawiązany w 1919 roku przyjął nazwę „Orłów” a jeden ze współzałożycieli Drużyny i pierwszy jej Drużynowy nosił harcerski przydomek „Orli Dziób”.

Znany z dziejów był także fakt, że wiosną 1937 roku - w połowie marca przy Drużynie zorganizował się Krąg Starszoharcerski złożony z najstarszych harcerzy, wychowanków 37-ej zatwierdzony rozkazem Komendanta Chorągwi w dniu 4 marca jako Starszohar-

5. Wycinek zdjęcia z 1934 roku z prywatnej uroczystości. Na pierwszym planie harcerz z widoczną odznaką 37-ej przypiętą na cywilnym ubraniu. Na drugim fragmencie zdjęcia z 1931 roku dh Czesław Tomasik z taką samą odznaką.

cerski Krąg imienia Szymona Mohorta. Tak więc oprócz harcerzy i zuchów, 37 WDH łączyła wówczas w jednej jednostce także krąg starszych harcerzy, któremu przewodniczył pierwszy drużynowy 37 WDH harcmistrz Czesław Tomasik.

Można więc było początkowo przypuszczać, że odznaka ma coś wspólnego z powołanym

przy Drużynie, kręgiem starszoharcerskim złożonym z jej najstarszych harcerzy i wychowanków.

Jednak taka interpretacja nie okazała się właściwa ze względu na to, że odznaka pojawia się także na zdjęciach, przypięta przy cywilnych ubraniach u niektórych członków Drużyny już wcześniej w 1934 roku (a nawet w 1931 roku) a więc jeszcze zanim powstał krąg starszych harcerzy.

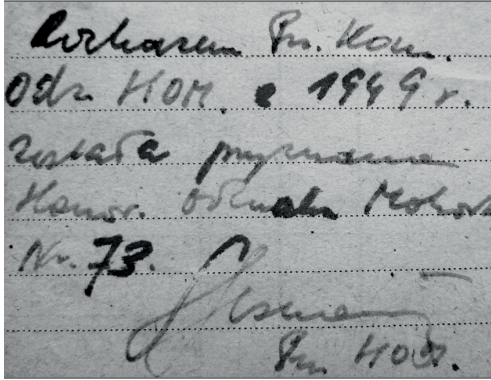
Tak więc najbardziej prawdopodobne jest to, że odznaka wykonana jak wskazuje na to zamieszczone zdjęcie sposobem „chałupniczym”, przyznawana była wewnątrz najstarszym członkom Drużyny (instruktorom?) według nieznanych współcześnie zasad.

Nie były to jednak wszystkie harcerskie odznaki przyznawane w 37 WDH. Żeby ten temat historycznych odznak Drużyny dopełnić należy jeszcze wspomnieć, że tradycją Patrona Drużyny - Szymona Mohorta inspirowane było ustanowienie w 1947 roku Honorowej Odznaki 37 WDH pod nazwą „Honorowa Odznaka Mohorta”.

Regulamin odznaki, którą Rozkazem L-9 z dnia 15 grudnia 1947 roku /w pkt 12 / Naczelnik Harcerzy zatwierdził jako — Honorową Odznakę Mohorta — zezwalając na noszenie jej przy mundurach harcerskich przedstawiono poniżej:

6. Honorowa Odznaka Mohorta według wzoru z 1947 roku (numer odznaki 47).

7. Wpis w Księżeczce Harcerskiej dh Zbigniewa Domańskiego potwierdzający nadanie HOM.

„Honorowa Odznaka Mohorta”.

1. Ustanawiam odznakę 37 W.D.H. pod nazwą „Honorowa Odznaka Mohorta”, w skrócie H.O.M.
2. Odznaka składa się ze stylizowanego skrzydła husarskiego obejmującego cyfry 37 na prostokątnej stopce z literkami W. D. H. na niebieskiej emalii. Nosi się ją na zielonej podkładce. Jest to odznaka kolejno numerowana. Przy ubraniu cywilnym nosi się ją w klapie marynarki, przy mundurze na prawej górnej kieszeni.
3. H.O.M. przyznawana jest specjalnym rozkazem odznaczeniowym przez najstarszego stopniem i służbą instruktora 37-ej na wniosek komisji odznaczeniowej.
4. Komisję odznaczeniową wybiera Rada 37-ej z pośród najstarszych członków. Mianowana jest rozkazem 37-ej.
5. Odznaka może być przyznana:
 - a/ za czynną, pozytywną służbę w 37-ej w ciągu co najmniej 15 miesięcy, harcerzom od stopnia ćwika wzwyż,
 - b/ za wybitną postawę harcerską w czasie służby w 37-ej,
 - c/ za wybitny udział w realizacji programów 37-ej.
6. H. O. M. może być cofnięta w razie :
 - a/ popełnienia czynu nie godnego honoru harcerza — Polaka,
 - b/ karnego zwolnienia z 37-ej.
7. Koszt odznaki kryje odznaczony.
8. Przyznawanie odbywać się będzie raz do roku w dzień Patrona Drużyny — św. Szymona /28 października/.
Warszawa 09 listopada 1947 roku.
Komendant 37 W. D. H. /- / Sosnowski Stefan, phm.
Regulamin „Honorowej Odznaki Mohorta” został zmodyfikowany w marcu 1949 roku

Rozkazem L-8/49/101 Drużynowego 37-ej, między innymi w związku ze zmianą nazw stopni harcerskich w ZHP. Wprowadzone zostały wówczas do regulaminu HOM poprawki:

Rozkaz L-8/49/101 Warszawa dn. 10.III.1949 r.
„... HOM

Jako najstarszy instruktor 37-ej na wniosek rady zatwierdzam poprawki do regulaminu Honorowej Odznaki Mohorta:

1. anuluje w pkt. 5 części „a” słowa -harcerzom od stopnia ćwika wzwyż - ,
2. wprowadzam podział na klasy odznaki:
I klasa /czas służby conajmniej 15 miesięcy/ — podkładka zielona,
II klasa /czas służby 30 miesięcy/ — podkładka czerwona.

Obydwie przyznawane rozkazem. ...”

Komendant 37 /- / Sosnowski Stefan phm.

Jak wspomniano już w regulaminie przyznawania, odznaka była numerowana, jednak z całą pewnością nie wybito takiej liczby odznak jak wynikałoby z ilości nadania. Wiązać się to mogło z faktem, że koszt odznaki miał pokrywać z własnych funduszków wyróżniony a ze względu na to, że odznaka bita była ze srebra więc nie każdego z harcerzy było na nią stać

Wielu harcerzy, szczególnie w ostatnich latach przyznawania odznaki jak wynika z przekazanych relacji, w ogóle odznaki fizycznie nie dostało. Inni dostawali odznaki z numerami wcześniej już nadanymi (np. druha Jerzy Kazimierzak otrzymał w 1963 roku od druha Sosnowskiego odznakę z numerem 47 i to tylko dlatego, że pełnił w tym czasie funkcję Drużynowego).

Nie zachował się ponad to pełny wykaz wszystkich przyznanych w Drużynie odznak HOM. W tej chwili na podstawie różnych zachowanych dokumentów (m. in. wpisów w Księżeczkach Harcerskich) udało się odtworzyć tylko szcztkowy wykaz nadania Honorowej Odznaki Mohorta.

Można dzisiaj przypuszczać, że odznakę z numerem 1 otrzymał druha Stefan Sosnowski a kolejnymi odznakami przyznanymi przez Komisję Odznaczeniową zostali wyróżnieni:

...
nr 9 — 28 listopada 1947 r. — Ryszard Chojczak,

...
nr 19 — 28 listopada 1947 r. — Stanisław Żmuda,

...
brak numeru — 28 listopada 1947 r. — Mieczysław Gruszczyński,

...
 nr 29 — 28 listopada 1947 r. — Jerzy Kowalski,
 ...
 nr 73 — 1949 r. — Zbigniew Domański,
 ...
 nr 94 — 15 grudnia 1960 r. — Zbigniew Szpakowski,
 nr 95 — 22 stycznia 1961 r. — Włodzimierz Gałązka,
 nr 96 — 22 stycznia 1961 r. — Stanisław Trąbicki,
 nr 97 — 22 stycznia 1961 r. — Marek Cichocki,
 nr 98 — 22 stycznia 1961 r. — Janusz Czech,
 nr 99 — 25 stycznia 1963 r. — Zdzisław Żmijewski,
 nr 100 — 25 stycznia 1963 r. — Jerzy Kazmierczak,
 nr 101 — 25 stycznia 1963 r. — Stefan Wachnik.

28 października 1983 roku podczas Święta Patrona Drużyny najstarsi instruktorzy 37ej pod przewodnictwem druha Stefana Sosnowskiego zgodnie z regulaminem przyznali Honorową Odznakę Mohorta z nr 102 ówczesnemu Drużynowemu podharcemistrzowi Tomaszowi Ściborowskiemu przekazując jednocześnie uprawnienia związane z nadawaniem odznaki w Drużynie.

W tym też czasie, staraniem druhow Zdzisława Żmijewskiego i Tomasza Ściborowskiego wykonany został nowy stempel wzorowany na oryginalnym HOM-ie z 1947 roku.

Kolejne nowe odznaki z numerami 103 i 104 przyznane zostały jeszcze tylko jednokrotnie przez Drużynowego 37 WDH, druhom Markowi Rachowskiemu i Jackowi Czarneckiemu. Rozkaz Specjalny Warszawa, dnia 28.10.1984 r.

5. Nadania HOM.

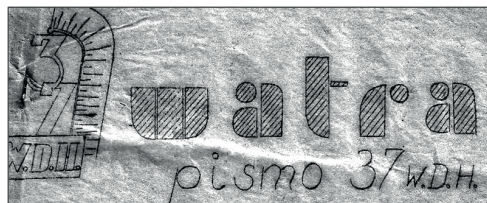
Na mocy przekazanych mi uprawnień przyznaję Honorową Odznakę Mohorta dh. dh.
 pwd. Marek Rachowski z No 103,
 pwd. Jacek Czarnecki z No 104.
 Drużynowy 37 WDH

Warto też wspomnieć, że motyw graficzny Honorowej Odznaki Mohorta wykorzystywa-

ny był przez cały czas w różnego rodzaju wydawnictwach, zaproszeniach na uroczystości harcerskie czy też oficjalnych dokumentach służbowych. Zachował się wśród pamiątek dotyczących historii Drużyny m. in. stempel

8. Odtworzona w 1983 roku odznaka HOM wybita nowym stemplem.
 9. Pieczętka z motywem HOM.

10. Fragment strony tytułowej pisma 37 WDH „Watra” z motywem HOM-u.

(pieczętka) z tym symbolem. Używany był on do końca działalności 37 WDH w połączeniu z pieczętką „imienną” Drużyny.

Na tym zakończyła się historia harcerskich odznak przyznawanych w 37 WDH im. Sz. Mohorta. Spowodowane to zostało rozwiązaniem Drużyny przez Komendę Hufca Praga-Południe w końcu 1984 roku.

